

Diskursanalyse - Analysekema, centrale begreber og model

Målet med diskursanalyse er at finde ud af, hvilken virkelighed der bliver skabt i kilden. Vi leder efter de sproglige mønstre, som udgør en teksts *diskurs*. Vi vil gerne finde ud af, hvordan denne virkelighed italesættes, og undersøge hvad det gør ved teksten, og i sidste ende finde ud af formålet med denne diskurs (jfr. at diskurser er et forsøg på at erobre magten til at definere en givet problemstilling).

Dette kan gøres ved at stille en række spørgsmål til kilden, som er beskrevet nedenfor. Det er vigtigt at benytte disse begreber i sin analyse, så den derved kan blive så præcis som mulig og objektiviseret i et fælles fagligt sprog. Husk - som i alle andre analyseskemaer - at det ikke nødvendigvis er alle punkter, der er lige relevante for i forhold til din problemstilling og din kilde.

Når dit arbejde med kilden skal formidles til andre, er det en rigtig god ide at bruge den model, som er udfyldt nederst på siden og derudover kan downloades til selvstændigt arbejde. Du kan finde en model til diskursanalyser med ét nodalpunkt [her](#) og til analyser med to nodalpunkter [her](#). Diskursanalysen har sit helt eget sprog, og de centrale begreber er markeret med fed i det nedenstående.

Den her formulerede form af diskursanalysen bygger på samfundsteoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffes modeller for sproglig analyse.

Bemærk, at hvis du ikke sætter din diskursanalyse ind i en historisk kontekst, er det IKKE en historisk analyse!!!

- **Hvilke nodalpunkter findes i teksten?**

Er der nogle særlige ord eller begreber som bruges i teksten, og har de en særlig vægt? Hvad gør disse ord og begreber ved teksten, og hvad siger de om afsenderens diskurs? Dette kan fx være ord og begreber som "Frihed", "Gud", "Retfærdighed", "Rettigheder" eller "Markedsøkonomi" mm. Dette såkaldte "**nodalpunkt**" er altså et centralt begreb eller et modsætningsforhold, som er et centralt omdrejningspunkt i diskursen. Bemærk at nodalpunkter kan være forskellige alt efter, hvilket perspektiv man lægger på teksten, og de er ikke entydigt definerede, men udfyldes med **mening** af tekstens øvrige begreber. Det er således din problemstilling, der er med til at definere nodalpunktet - ikke en positivistisk virkelighed. Vælg to, som står i et **antagonistisk** forhold til hinanden.

Til tider kan nodalpunktet være **implicit**, men kan findes gennem en analyse af **ækvivalens-** og **differenskæder** (se nedenfor).

- **Hvilke ækvivalens- og differenskæder findes i teksten?**

I forlængelse af nodalpunktet er der ord og begreber, som knytter sig til nodalpunktet og er med til at italesætte det på en særlig måde. Disse fungerer som støtte for nodalpunktet og hjælper med at give dette en bestemt mening. Disse støttende begreber kaldes **ækvivalensbegreber** som sammen former sig i **ækvivalenskæder**. Man kunne fx forestille sig et nodalpunkt, der hedder *behov for russisk revolution*, som bliver bakket op af en ækvivalenskæde med begreberne "social lighed/retfærdighed", "socialisme/marxisme", "proletariatets ret" mm. Der vil ofte være kæder, der er **antagonistiske** (se nedenfor) i en tekst, hvilket kaldes **differenskæder**. I eksemplet med *behov for russisk revolution* kunne en antagonistisk nodalpunkt fx være *zardømmet* med en differenskæde, som indeholder begreber som "uretfærdighed", "social nød", "den gamle verden" osv. Disse modstillede differenskæder er således med til at skabe en tydelig forståelse af sandheden i en tekst. Ligeledes vil der også være ækvivalens- og/eller differensbegreber, som er udeladt for at gøre diskursen mere firkantet og derved styrke nodalpunkterne. Dette betegnes som **tavshed**.

- **Hvad er tekstens flydende betegnere? Hvad bliver opfattet som entydigt "rigtigt" og "godt", og hvad er "forkert" og "dårligt"?**

Dette er en analyse af de værdier, der ligger i teksten. Afgør ved en nærlæsning, hvordan forskellige begreber/personer/udsagn bliver bedømt. Herunder findes begrebet **flydende betegner**. En flydende betegner er et ord eller et begreb i ækvivalenskæden, der ikke er klart defineret, men som i konteksten er indlysende godt, og som alle gerne vil identificere sig med (fx "frihed", "forandring" eller "hjælpsomhed"). Disse betegnere kan være med til at styrke en diskurs, da disse ord og begreber er "gratis" i den forstand, at de kan være med til at fastslå forskellen på godt og dårligt uden at benytte ord og begreber, som der kan være forskellige holdninger til. Den flydende betegners betydning bliver tydeliggjort i sammenhængen med nodalpunktet / punkterne, men kan også i sig selv være et nodalpunkt eller en del af en ækvivalens- eller differenskæde.

En række stærke flydende betegnere kan gøre det de ækvivalensbegreber, som der måske ikke er helt enighed om, lettere spiselige for modtageren

- **Hvilke antagonismer findes i teksten? Hvad bliver omtalt som "os" og "vi", og hvem bliver omtalt som "de" og "dem"?**

Enhver tekst taler ud fra et udgangspunkt (et "jeg" eller et "vi"). Dette kan være et mere eller mindre udtalt fællesskab, men det kan oftest findes, og samtidig er det også muligt at finde ud af, hvem der er udenfor og/eller i opposition til dette fællesskab. Her er tale om konstruerede modsætninger mellem tekstens nodalpunkter. Dette kalder en **antagonisme** (fx diktatur som modsætning til demokrati), og optræder mere eller mindre eksplicit i alle tekster. Nogle gange vil modsætningen ikke være direkte udtalt, men stå som et **implicit** modbillede til et nodalpunkt. Her må man således "regne baglæns" for at finde tekstens antagonismer.

- **Hvordan bruges historien i teksten?**

I forhold til brug af diskursanalyse i historiefaget er det oplagt at se på, hvordan **fortidsbrug** anvendes til at styrke diskursen. Der kan være forskellige begivenheder, som er med til at tydeliggøre den virkelighed, som afsenderen gerne vil formidle til sin læser, og mange historiske begivenheder vil ofte have funktion af **flydende betegner** i en diskurs.

- **Hvilken kommunikationssituation er til stede i teksten?**

Her undersøger man, hvem der er afsender, og hvem der er modtager. Hvad er det for en måde, der bliver kommunikeret og i hvilken kontekst? Prøv at finde relationerne og magtforholdet mellem afsender og modtager.

- **Hvordan er de sproglige mønstre, der findes i teksten et udtryk for magt?**

Med diskursanalysen har man et grundlæggende synspunkt om, at **sprog er magt**. Derfor ser vi på, hvilke mønstre, der bliver dannet, hvordan forskellige begreber bliver **italesat**, om der er tale om en herskende diskurs, som også kaldes **hegemoni** eller en **moddiskurs**, og hvordan dette er et **udtryk for magt**.

Og vi tager den lige en gang til: Det er vigtigt, at man spørger sig selv om, hvilken betydning de enkelte analyser har for teksten. Hvis ikke det har nogen særlig betydning, skal I ikke benytte det videre i jeres analyse og fortolkning. Og HUSK at sætte analysen ind i en historisk kontekst.

Model for diskursanalyse

Herunder kan man se en model for, hvordan man kunne arbejde med de tyske nazisters opfattelse af **førersystemets** fordele overfor **demokratiet**. Disse to begreber er kildens **nodalpunkter** - centrale begreber som fungerer som begrebslige overskrifter i teksten. I mange tyske tekster fra 1930'erne og 40'erne konstrueres de to politiske systemer som modsætninger - en såkaldt **antagonisme** mellem "os" og "dem" - det gode overfor det onde.

Rent grafisk kan det give rigtig god mening at stille det op på en meget gennemskuelig måde. Herunder kommer forslag til opstilling - man kan selvfølgelig variere formerne efter behag, men man kan også gøre som i modellen nedenfor. Dette eksempel er en analyse med **to nodalpunkter**, og sådan vil det ofte være i forbindelse med historiske kilder, hvor der er én bestemt afsender, som forsøger at skabe en skarpt antagonistisk virkelighed, **og der er ét bestemt synspunkt i teksten**. I kan [hente denne skabelon af modellen \(to nodalpunkter\)](#), som I selv kan skrive i og tage med til eksamen:

- Der vælges to **nodalpunkter**, som står i et **antagonistisk** forhold til hinanden. Disse stilles op som centrum på henholdsvis *venstre* og *højre* side.
- De henholdsvis *grå* og *røde* kasser er ord, begreber og forhold, som støtter op om nodalpunkterne - de såkaldte **ækvivalenskæder** og **differenskæder**. De er med til at give nodalpunktet sit særlige indhold.
- De *runde* bokse er **ækvivalens-** og **differensbegreber**, som er en del af ækvivalens- og differenskæderne.
De *firkantede* kasser er også ækvivalens- eller differensbegreber, men er samtidigt **flydende betegnere**.
- Enkelte runde bokse har en *stiplet linje* omkring sig, hvilket skal illustrere, at det er et **implicit ækvivalens-** eller **differensbegreb**, der altså ikke står direkte i teksten, men kan læses mellem linjerne.

Man kan også lave diskursanalyser, hvor der kun er **ét nodalpunkt**. Det kan være i forbindelse med fx artikler, interviews og skønlitteratur, hvor man taler om en bestemt ting (kvinders rettigheder, udlændinge, demokrati eller lignende), **men hvor der optræder forskellige synspunkter**. Derved opstår der en ækvivalenskæde og en differenskæde omkring det samme nodalpunkt. Hvis du skal lave en diskursanalyse med ét nodalpunkt, kan du her [hente en skabelon af modellen \(ét nodalpunkt\)](#).

Det er en rigtig god ide at bruge disse modeller, når man skal lave diskursanalyse, og brug meget gerne både farver, de firkantede og runde kasser samt stiplede linjer til at tydeliggøre forskellene mellem de forskellige elementer i analyserne. De er dejligt overskuelige i fremlæggelser og fungerer godt til fx AT- og historieeksamen. Medbring både kilden, hvor du har understreget nodalpunkter og ækvivalens- og differensord med forskellig farve, og modellerne, hvor du viser, hvordan de italesættes i forhold til hinanden. Herefter (og/eller undervejs) forholder du dine sproglige analyser til [kildens ophavssituation](#) og din [problemstilling](#).

Og jeg gentager: Du må MEGET gerne tegne din diskursanalyse som beskrevet nedenfor og sammenholde med dine understegninger i teksten. Det gør din analyse meget konkret.

Kilde: Rysensteen Gymnasium